
Назви місцевостей: номінація, деномінація, реномінація

Мартен де ЛЯ СУДЬЄР

RÉSUMÉ

Martin de La Soudière. Lieux dits: nommer, dé-nommer, re-nommer

Le nom des micro-régions et des pays, conséquence du découpage actuel de l'espace rural, est aussi le support privilégié de leur identification. Il représente un enjeu leur développement. Il doit et peut aussi faire rêver. Différents jeux de nominations et re-nominations sont ici examinés dans leur profusion, voire leur confusion. On peut les mettre en parallèle avec l'importance grandissante que les individus accordent à l'affichage de leur nom propre.

Mots-clés: Toponymie. Aménagement rural. Patronymie. Territoire.

SUMMARY

Martin de La Soudière. The Names of Places: Nomination, Denomination, Renomination

The names of micro-regions and lands resulting from the present-day division of the rural area are privileged identification marks that are very important for their development and can charm, too. Various versions of nominations and renominations, etymological confusion are examined in this article. They can be compared with the growing importance that people attach to their own name.

Key words: Toponymy. Rural Planning. Patronymy. Territory.

---

*Єдине моє горе, що я ще не назвав
Вінцент де ля Судьєр [2003]*

Хіба зацікавленість словами не витає в хмарах? Про це свідчать сучасні словники спеціальної лексики (ономатопея, поліграфічна лексика, професійні говірки, молодіжний жаргон тощо). Розмаїття власних назв у сільській Франції підтверджують загальне правило дедалі більшого поширення новостворених та відновлених топонімів. Я запитую себе, яким чином *номінація*¹ сприяє культурному та економічному розвитку територій, не становлячи, однак, єдиної можливої умови їх своєрідності і життєздатності.

Крім мікротопонімії та географічних назв великих територій, у статті досліджується топонімія середнього масштабу, яку я пропоную назвати геонімією² (або чому б не мезонімією) «мікрорегіонів»³. Предметом дослідження є утворення назв⁴ територій з метою пізнання кризь своєрідну призму, мабуть, анекдотичну, деяких переваг та значень сучасного територіального поділу сільської місцевості. Ось чому я пропоную цей екскурс в «нетрі» назв найменших територіальних одиниць, — «розширених місцевостей із власною назвою» [Schweitz, 2001: 16], «малих місць» — «бро» у Нижній Бретані — і знакових «країв», що отримують адміністративне підтвердження (*див. далі*).

Спочатку пропоную коротку генеалогію розповсюдження груп власних назв.

Відновлення...

Деякі з цих «мікрорегіонів» (надалі для зручності назвемо їх просто «регіонами»), як і імена: під впливом моди, деякі з них просто-напросто зникають. Ми не говоримо про

стародавні гало-римські *pagi* [Carte des noms de terroir, 1996; Zink, 2000], назви яких зберігалися інколи до XVIII ст., наприклад, Тело та Верон у Турені [Schweitz, 2001], чи Галльвесс, Серве в передмісті Парижа [Gallois, 1909]. А ось у книгах з географії, виданих в період між двома війнами (1918-1939 рр.), можна помітити забуті сьогодні назви мікрорегіонів: Фро (чи Броні) — регіон Грама в департаменті Ло; Кейран — у департаменті Ло-е-Гаронн тощо. Сліди цих геонімів, однак, продовжують існувати лише як складові назв містечок чи селищ (наприклад, Вальден у департаменті Дром — який зараз називають «провансальським» на протигагу тому, що знаходилося «на пагорбах» — в департаменті Портан-Вальден), чи на старих напівстертих вивісках (Скотобійня Небузан у Монтрежо, в департаменті Верхня Гаронна).

Деякі назви використовуються, але дуже локально і майже конфіденційно тими, хто здавна живе в цих місцевостях, наприклад: Туа (Верхні Піренеї); Лімарг (Ло); Пассе, Іемуа, Улм у департаменті Орн; край Паган у Північному Фіністері.

Численними є назви, відомі лише дослідникам сільської місцевості. Власне «наукові» назви іноді вигадані географами (згадаймо уроки географії Франції). Про них місцеві жителі часто просто не знають: «Пікардійська рівнина», «Край середньої Гаронни», «Роданський коридор», «Альпійські ниви», «Центральний масив» тощо.

Дедалі частішають зміни та відновлення назв регіонів, які ще п'ять-десять років тому, здавалося, були приречені на забуття. Наприклад, Сонуа (навколо містечка Мамер в департаменті Сарт) адміністративно й за ознаками культури прагне відмежуватися від сусіднього регіону Алансон, зокрема, через відновлення розведення давньої, майже зниклої «сонуаської»

породи великої рогатої худоби. А в Ло-е-Гароні нещодавно відродилися в рекламі місцевих вин назви Брюйуа та Дюракуа. Деякі «товариства комун» відновлюють майже забуті назви місцевостей для надання місцевого колориту їх звучанню, наприклад, «Небузан-на-річці-Верден»⁵ у Верхній Гароні.

Разом з тим загальнонаціональне визнання отримують регіони, що лише недавно стали відомими. Обрак, досліджений етнологами та агрономами, тепер знають і завдяки рекламі. Місцевість Арманьяк (HERGES, 1992), про яку Жюльєн Грак [Julien Gracq, 1992 : 41-42] писав, що «уявлення (про її назву) ... не є настільки цілісним, насиченим, потужним історичним чи географічним, як уявлення про Фландрію, Бретань чи Ельзас, а пов'язане лише з кулінарними та літературними шедеврами (Три мушкетери); це, радше, тонкий аромат, аніж пахуча есенція», чи Ларзак, що вона є «не тільки територією (але й)... ідеологічною ідентичністю, оскільки її лінгвістична ознака стосується не стільки об'єктів на плато, скільки історичних подій... Ця ідея пов'язана не просто із захистом території, вона пов'язана із захистом ідеї життя» [Bonniolet et Hostingue, 2001: 105].

Тепер ці назви звучать для нас так само, як назви давніх культурних центрів (Люберон, Край бігуденів тощо).

Ця нещодавно набута популярність пов'язана зі специфічними соціальними конструкціями, що є вдалими комбінаціями місцевого товару (ножі, сири, алкоголь), рельєфу (високі вапнякові чи вулканічні плато) та історії (супільна боротьба) тощо.

та найменування...

Наступну велику групу власних назв складають *неологізми*. Ці найновіші ономастичні⁶ «утворення», дійсно, не є назвами місцевостей, відомих здавна, а утворилися внаслідок *територіалізації* сільської місцевості, що відбувається так само, як розмежування «регіонів» та «регіоналізація». Тут наведено два їх види.

З одного боку, назви туристичного чи асоціативного походження. Це дуже розповсюджені випадки. У Дордоні назва Перігор «пурпурний», надана на честь виноградників Бержерака, доповнює відомі здавна географічні реалії (Перігор чорний та білий); чи «Священний трикутник Шампані» [Brochot, 1997 : 18]. Крім того, подорожуючи, можна виявити дуже маленькі географічні зони, що називаються загальним, часто недоречно вживаним, терміном «край». Публіцистична лірика, що використовується для реклами цих малих територій, які складаються з одного-двох кантонів, має надати їм більшої популярності. Кому був відомий «Куазький край» з його «тихим життям», що з 90-х років був утворений у департаменті Рони? Чи «Вуглезький край» навколо Вуйє в долині В'єнни (між Луденом та Пуатьє)? У презентаційній брошурі під назвою «Вуглезія — *терра інкогніта*» пишуть так: «Відкрийте для себе Вуглезію... 1. Вуглезія — справжній острів, вкритий лісами... 2. Вуглезія — місцевість з багатою кухнею... 3. У Вуглезії — гориста місцевість, сприятлива для альпінізму... Наше єдине прагнення — здивувати Вас. 4. Вуглезія — архіпелаг дідівських традицій... 5. Вуглезія — край святкувань... 6. Вуглезія — безкрая...» («Osez Vouille et son pays», 2001).

З другого боку, процес утворення нових назв набуває сьогодні не баченого раніше розмаху після поширення нової «місцевої» політики, започаткованої Управлінням справами з благоустрою територій та роботою в регіонах (DATAR). Створене згідно із законом від 25 червня 1996 року, воно продовжує справу, започатковану в 1975 році укладенням «договорів між краями» (321 на той час), співпрацюючи з районними адміністраціями та територіальними громадами (генеральними радами, комунами та спільнотами комун). Концепція та створення цих «країв» — територій, що лише через цей термін набули більшої ваги, сьогодні робить можливими численні обговорення, протести, перевизначення, зміни кордонів [Території, визначені адміністративно / Території, що реально існують, 2000]. Таких нещодавно названих територіальних ланок було близько 400 у 2003 році, для жителів та для їхніх обранців вони є основою у сучасному розумінні благоустрою сільської місцевості, що спирається на місцеву ініціативу, оскільки через них буде розподілятися за цією програмою «манна» (субсидії) — державна та регіональна грошова допомога.

Усе ускладнюється ще більше після створення 35-ти «Регіональних природних парків» зі схожими цілями, назви яких велично розміщені на в'їзді до відповідних комун.

Однак слід зауважити про існування в цій другій групі назв «Території Лідерів» (140 на сьогодні), що з 1991 року фінансуються Європейським Союзом. Нарешті, деякі кантони (хоча і досить рідко), а особливо деякі «спільноти комун», щоб приголомшити читача, створюють власні назви, поєднуючи назви міст, місцевостей та/чи неологізми.

«Територіальний жаргон»

Існують такі джерела *геонімій*: *місцеві назви*; *наукові назви*; *напівнаукові назви* ([Schweitz, 2001], коли етнологи та географи узаконюють місцеві назви [Chamboredon, 1998 чи Zink, 2000; а ще раніше у Gallois, 1909]); *туристично-комерційні*; *політико-адміністративні*.

Таким чином, сільська місцевість стає справжнім «палімпсестом», безліч її локальних назв утворюють місцевий чи туристичний жаргоні. Здебільшого від цього страждають жителі районів, що мають декілька назв; про це свідчать публікації і мої власні дослідження в Орні, на Центральному масиві та на Південному Заході. Хто з жителів Півтіве впізнає свій регіон у «Краї Бос-Гатіне-ан-Півтівере»? [Libération, 1997]. Розділення місцевостей дедалі частішає, про що свідчить топонімічне нашарування. Для підтвердження цього достатньо навести два приклади.

По-перше, місцевості Божоле (у множині, тому що їх дванадцять⁷, як зазначено в рекламній об'яві). В одній з них (Божоле «Батар») утворився «край Золотавого Каміння» з натяком на колір блоків піщаника, з якого зроблені будинки⁸.

По-друге, Перш. Історично регіон поділявся на «Верхній» Перш (навколо Монтаня), Перш «Гуе» (Ножан-ле-Ротру) та «Несправжній» Перш (Вандом), але за місцевим звичаєм, оскільки територія місцевості розподілена між трьома департаментами, розрізняють Перш: Орне, Сартуа і Ер-е-Луар. Однак ці суперечки відходять у минуле з нещодавнім створенням у Перші Національного заповідника (1998). Деякі кому-

ни чинять супротив, наприклад, мешканці Ферте-Бернар (департамент Сарт) вимагають назви «*Фертуазький край*» [Le Perche, 1997].

Але хіба етнологи та географи не беруть по-своєму участь у цьому процесі? Питання «вірної назви» до 50-х років вирішувалося на користь «спеціалістів» [Robic, 1982], котрі дуже ускладнювали пошук «справжніх» особливостей мікрорегіонів. Так, Люсьєн Галуа критикував «так звані» назви країв. Водночас, якщо дослідник погано володіє предметом, його також може спокусити інша крайність — територіалізація. «Хіба монографія не є специфічним способом вписати своє ім'я в назву місцевості? ... бажанням злитися з нею?» [Larrère, 1991: 34].

Геопоетика

Деякі люди поринають у мрії від однієї згадки про віддалені куточки світу: Вогняну Землю, Ісландію, Тибет тощо. Я, звісно, такий самий. Але мені випало щастя захопитися назвами найменших регіонів під час занять з місцевої географії, яку викладав нам в інституті «мікроеограф». Уже підлітком я захоплювався вивченням карт Генерального штабу. І до цих пір можу годинами шукати та осмислювати назви найменших регіонів і комун. Чим більшою була місцевість, про яку розповідав викладач, тим абстрактнішою і помилковішою була її назва. І тим більше я радів, заворожений кількістю мікрорегіонних одиниць, що мені здавалася нескінченною, як перелік видів рослин, мікрокліматів чи відтінків кольорів: Сегала (яку викладач називав у множині, як місцеві мешканці), Сідобр та Еспінуз; Трієв, Шамсор та Матезін; Вогези... але не прості, а сонуазькі; Шатеньєр... канталійське; Віадена та Ксентрі. У Довіднику країв Франції [1999] кількість таких назв, що на межі забуття, вражає: Кен (у департаменті Дром), Керкор (у департаменті Жерс) тощо. Я не можу не записувати нових знахідок у свій «Записничок місцевостей». Неначе проживаючи кожну назву, я відчуваю особливості тих місцин, відтінки неба, тонкощі кухні, дороги, хати. Ці назви, клички, прізвиська місцевої ідентичності втілюють в собі основу сільського духу.

Інші автори також виявляють схоже захоплення. Жюльєн Грак на основі дослідження назв двадцяти вулиць у Нанті зауважує: «Ця топонімія впорядкована неначе молитва, ці звукові послідовності, яким передують спогади, без сумніву, відображають на внутрішньому екрані наше підсвідоме враження від міста» [Gracq, 1985: 204]. Марсель Пруст пише: «Ці назви [міст: Бельбек, Кутанс, Ламбаль, Понт-Аван тощо] стали ще особливішими, коли отримали ту єдину, лише їм властиву назву, неначе людське ім'я» [Proust, 1954: 458]. Його приваблювало також спрощення, пов'язане зі згадуванням топонімів існуючих міст, в яких він ніколи не бував, «захованих у схованці назв». Вони «поєднувалися у мрія», «жили його бажання» [460].

Отже, будь-яка назва місцевості (і сільської, і міської), панує над нашою уявою. До того ж, дехто, дотримуючись постулату «Для того, щоб вигадати світ, потрібно його спочатку назвати, вигадати назву» [Jourde, 1991: 199]9, краще за інших створює колорит. Як слушно зауважує автор твору *Désir d'Aubrac*: «Мені краще сказати, що я був в Руєрзі, аніж в Авейроні» [Mialon, 2001].

Як стати відомим

Намагаючись здобути визнання як «край» чи «територія лідера», місцеві громади повинні використовувати «потенціал своєї назви» [Falcoz, 2001: 5]. З цієї точки зору є регіони, що мають «історію та природний рельєф» [Gracq, 1992: 93], згадка про які викликає в нас, звісно, по-різному, в залежності від того, чи ми там живемо, мріємо про них чи проїжджаємо повз них, — синівські почуття. Водночас багато нових назв, не обтяжених історичним змістом, апелюють до інших рівнів уяви — до кантонів, більш сучасних, на нашу думку, ніж інші місцевості.

Безумовно, деякі регіони відроджують свої історичні назви (див. вище), які були широко відомі в минулому (Комбрейль, у Нижньому Оверні; Буріанн на Ло) або пов'язують свої нові назви з назвами великих регіонів чи департаментів (Аргон шапенуаз, Шарант лімузин). Величезна кількість туристичних фірм та місцевих громад використовує меліоративну термінологію та ступені порівняння прикметників, застосовує їх у «маркетинговій політиці своєї місцевості». Звідси засилля *оронімів*¹⁰: Верхня Жіронда, Верхній Коррез тощо. Часто в назвах нагадується про домінування пейзажу чи географічної зони: «океанські рівнини», скелі, джерела, річки та вулкани. Часто трапляються назви, пов'язані з історією та мистецтвом: Броселіанд (Монфор-сюр-Мун), Альбіжуа, Бастід чи — майже карикатурне — Катарський край (Од)¹¹. Нарешті слід згадати про ознаки розташування в центрі певної місцевості: Серце Бретані (навколо Плоармелю), Фландрії (Хазбрук) тощо.

Але не всі регіони можуть привабити туристів Броселіандським лісом чи бастидами (дерев'яні будинки специфічної архітектури — прим. перекл.). Тоді звертають увагу на місцеві ремесла, що, хоча й існують [Brochot, 2001: 208], але мало приваблюють туристів. Так, у департаменті Верхньої Марни місцева рада недавно відновила традицію вирощування лози для кошиків, створивши навколо Файл-Бійо — «Край води та лози» [Brochot, 2001: 208].

Але навіщо ці назви? Для кого вони? Члени асоціації регіону Лангр дали нам таку відповідь, яка, на нашу думку, є універсальною для всіх: «Територія має пранунті відповідності якомусь краю, образу. Яке уявлення ми хочемо створити? Кому потрібно продатися ззовні, щоб посилити відчуття ідентичності всередині? Сильний імідж має хоча б найменше відповідати сутності території, але його ціллю є все-таки зовнішній світ» [Brochot, 2001: 215-216]. На це нам вказує засилля девізів та емблем: «Лозер — надзвичайна місцевість», «Ардеш — край витривалості», «Індр — гармонія думки» (там само).

Евтопія, зміна назви — від сорому до гордості

Можна створити назву. А можна захотіти її змінити. Численні зміни у назвах комун виявляють подібну схильність їх мешканців до заміни назв. Так, нижня Шарант стала «морською» в 1941 році; в 1955 — настала черга нижньої Сени; в 1970 — «виросли» Нижні Альпи. Показовим є приклад міста Ліможа, його мерія для доведення

факту скарження навіть порахувала частоту вживання в пресі дієслова «limoger» (в перекладі з французької — «звільняти з посади»): більше 1000 разів у 1991 році (Libération, 1992). За даними тієї ж газети [1995], приблизно 15 комунам вдалося змінити свою назву. Це такі, як Ангуасс («страх»), Серкей («домовина»), Шьер («випорожнення»), Ля Пісс, Ле Кротт («фекалії»). Цікавим є також приклад Шалон-сюр-Марн, перейменованого 26 грудня 1997 року в Шалон-ан-Шампань, чи Корд («мотузки») у департаменті Тарн, що возвеличився до Корд-сюр-Сьель («мотузки, що тримають небо»)!

Процес *евтопізації* (евфемізації топонімів) прискорюється на очах. Адміністративний регіон «Центр» (м. Орлеан) у 90-х роках хотів змінити назву на «Серце Франції», «Долину Франції» чи «Долину Луари».

Функції територіальних назв та зловживання

Для чого називати чи перейменовувати території? Для відповіді на це запитання слід розглянути поняття топонімії в цілому.

Взагалі, називати означає «окреслювати», «позначати» через одомашнення та присвоєння території [Bouvier, 1997]. *Одомашнення* означає можливість орієнтуватися у спільному просторі, а також (в іншому значенні) класифікацію, впорядкування [Martinelli, 1982], навіть підкорення собі: «Хто називає, той панує» [Nommer les nouveaux territoires urbains, 2001: 64]¹². Назва через подібне охоплення простору виступає як посередник між соціальною групою та зайнятою нею територією, надаючи обом цілісність і самовизначення. «Власна назва, патронім чи топонім, індивідуалізує» (підкреслення моє) [Lévi-Strauss, 1962: 289] (Стосовно патронімів у цьому значенні, див.: [Lapierre, 1995]). Назва, унікальна для місцевості, засвідчує походження, гарантує якість, наприклад, продуктів «Катарського краю» — від хліба з тією ж назвою до «цирого вітання», все відмічено цим «місцевим знаком якості». Так звані місцеві промисли — ще показовіше свідчення цього [Delfosse, 1997].

Отже, наші геоніми є етикетками. Протилежні приклади можна спостерігати в деяких передмістях. Наприклад, назва нового міста Сен-Кантен-ан-Івлін складається з багатьох слів [Leimdorfer, 2001]. «Тільки власна назва міста дозволяє ідентифікувати його. Воно — основа духу», — зауважує автор¹³.

Назви кварталів відрізняються від назв вулиць та міст так само, як назви мікрорегіонів — від містечок та великих регіонів. Ось чому нас цікавлять приклади, наведені в праці «Назви нових міських територій» [2001]. У ній ясно показано, як від Бразилії, через Геную аж до Африки жителі околиць великих міст не сприймають «зони» та урбаністично-технічні назви, що встановлюються владою, а замінюють їх на місцеві, жаргонні назви своїх кварталів чи громад. Так у Новій Каледонії канаки відстоюють вживання місцевих топонімів. Вони прагнуть укласти «звичаєвий кадастр», де були б перелічені річки, гори, долини тощо, пов'язані з реальними чи міфічними подіями [Monnerie, 2002: 615 — 618]¹⁴.

Друга функція назви території полягає в самовизначенні та в пошуку різниці між нею та сусідньою територією, відмежуванні від усіх у самоназві.

Це діяльність, що стосується як ідентифікації іншого об'єкта, так і того, який отримує назву. Вищезгаданий вираз «Серце...» дуже ясно це ілюструє. У «битві за місце під сонцем» [Bordieu, 1980] маленькі, суміжні з відомими регіони часто опиняються в не вигідному становищі. Якщо будь-яка територія прагне посісти «вище місце», страждають сусіди, у яких менше переваг [Brochot, 1997: 18; La Soudière, 2001, 2002].

Ще одне питання варте розгляду: чи не через те всі прагнуть якоїсь особливості (культурної, історичної чи географічної), інколи «притягнутої за вуха», а то й спірної, що між територіями дедалі більше стираються відмінності у способі та рівні життя?

У цьому процесі виокремлення та відмежування можуть виникнути певні крайнощі, а то й вимога самоврядування. Захопленість регіонів самоназвами (*кампанілізму* в Італії, *парокіалізму* у Великобританії), що відроджується в нових формах, може відновити не тільки територіалізацію (див. вище), але й територіалізм (того ж роду, що і «провінціалізм» у 1789 році [Ozouf, 1989] та сьогодинішній регіоналізм). Ідеологія всього місцевого, «територіальний пужадизм» (пужадизм — реакційна політична течія 50-х років у Франції — прим. перекл.) [Brun, 2002: 124], який ми маємо виявляти, викривати і з яким потрібно боротися [Di Meo, 1998: 247-263; Ethnologie française, 2003/3; La Soudière, 2001]. «Триматися за власну назву — означає бути її слугою», — пише Ніколь Лапьерр [1995: 367] стосовно цих «рифів переназвання».

Як наслідок, ми отримуємо третю особливість назв регіонів: переоцінка ефективності власної назви, а в крайніх випадках — її *фетишизація*. Занурюючись в *евтопізацію*, місцеві громади, здається, доходять помилкової думки про те, що назва — це єдине, що «створює» територію. Невже достатньо «назвати», щоб «створити ідентичність», в чому, здається, переконаний працівник звичайної турагенції? Спростовуючи таку стратегію, деякі нові назви не «прижилися», наприклад, Маржерід. Незважаючи на створення екомуніципу під такою назвою, «маржерідці» продовжують називатися як між собою, так і поза межами свого краю «лозерцями», а зовсім не «жеводанезцями».

Власна назва: ставка на сучасність?

А чи не буде дійсною гіпотеза про аналогію між ставкою на геонім у сільській місцевості та необхідністю самоназви інших соціальних груп чи категорій? Про це по-різному свідчать: мешканці будинків та вілл, які самі їх збудували [Chaté, 2003]; кондуктор приміської електрички, на потязі якого викарбувано «Мона» тощо; заклади освіти, що носять ім'я якоїсь славетної людини; телефонна довідка (номер 12), що відповідає клієнтові: «Це Наталі. Якого міста стосується Ваш запит?». Ще доказовішими є написи на одязі підлітків — це логотипи компаній Reebok, Nike, Chevignon тощо. Для цих марок «продаж ідентич-

ности» є «продажем відмінності», її вираженням та посиленням [Guillebaud, 1999: 200]. Так само, як у попередньому прикладі, належність до певної вікової групи афішується одночасно як пізнавальний знак для своїх та прагнення вирізнитися, так через своє ім'я соціальна група ідентифікується зі своєю територією. А взагалі в суспільстві з 90-х років спостерігається перехід від права на назву до обов'язку мати назву. Цей обов'язок, схоже, пов'язаний з вимогою до індивідів бути «ефективними» (за висловом соціолога Алена Еренберга [1981]), тобто до вдосконалення їх професійних якостей, одночасно з самовдосконаленням. Питання самовизначення і відокремлення існує, як у зв'язках у соціальних групах між іменами осіб та місцем їх проживання, так і між самими особами. Керівники найменших територіальних утворень змушені афішувати себе. Схематично це робиться двома шляхами: присвоєнням назви або стратегічно, шляхом надання назви іншими; або, дійсно прагнучи ідентичності і впевненості в собі, самоназиванням і, за необхідності, захистом свого імені.

Шляхи, запитання, перспективи

Ця подорож у світ назв сільської місцевості задумувалася довільно, можливо, занадто довільно. Навмання «закидаючи сіті», я намагався навести мости й запропонувати аналогії між топонімами й патронімами; між сільським та міським просторами. Але поряд з проблемами назв мікрорегіонів виникла певна кількість запитань. Що,

наприклад, станеться з цією новою ономастичною спадщиною? Чи ці назви нададуть нового значення належності територій? Нарешті, щодо того, що інші дослідники називали «лихоманкою назв». Це явище часто дивує та збиває з пантелику іноземних колег та туристів — чи є таке ж явище в інших європейських країнах? Чи це «французький виняток»¹⁵?

Закінчуємо нашу подорож Францією. Ми — справжні цінителі назв і надаємо великого значення назвам наших територій, старим чи новим, через страх загубитися і втратити останнє (ось чому ми приділяємо стільки уваги, в розмовах по мобільному, нашому місцезнаходженню: «Ти де?»). Хіба ми не шукаємо нині як ніколи (в будь-який інший час, в будь-якому іншому місці), де ми знаходимось (і звідки наша їжа)¹⁶? Хіба не шукаємо відповіді на запитання: хто ми?, як португальський поет Фернандо Песоа, який, щоб вгамувати свій «неспокій», вигадав для себе безліч особистостей?

Цей пошук засобів орієнтації, закріплення себе в просторі, як і пошук історичної спадщини — не просто реакція на глобалізацію (як кажуть байдужі), ця актуальна тема, пов'язана з майбутнім сільської місцевості (див. статтю Андре Міку), є і світовою, і антропологічною. «Я хотів би, — пише Жорж Перек, — щоб існували місця врівноважені, незмінні, недоторкані і майже недоторкані, непорушені та вкорінені; місця — авторитети, точки відліку, джерела... Таких місць не існує, і тому, що їх не існує, простір стає запитанням, перестає бути аксіомою. Простір — це сумнів: я повинен весь час позначати, описувати його. [Perec, 1974: 122].

Я хотів би подякувати Жан-Клоду Бонтрону, поціновувачеві сільської місцевості, за дружні та компетентні поради.

Примітки

¹ «Номінація» та «деномінація» — споріднені поняття. Перше означає, швидше, надання імені, чи призначення на посаду, чи відзначення когось; друге — радше, стосується того, що до цього вже було назване.

² Або, як пропонує один географ [Debardieux, 1993], це поняття можна назвати «регіонімією».

³ Пропозиція П'єра Альфандері.

⁴ За даними Національного інституту статистичних досліджень, а пізніше Міністерства сільського господарства, в 1946 році нараховувалося 473 «малих сільськогосподарських регіонів». У 1966 — з удосконаленням розмежування — їх вже нараховувалося 709. За іншими даними (журнал *Géo*), розрізняють 420 «великих країв», 1800 «мікрокраїв». Нагадаємо, що на відміну від слова «край», вживання слова «регіон» не сягає і XVIII ст. У першій половині XX ст. цей термін, не без дискусій спеціалістів, започаткував низку визначень: «природні», «ге-

ографічні», «сільськогосподарські» малі регіони та ін. (див., зокрема: [Chamboredon, 1998; Zink, 2000; Schweitz, 2001]).

⁵ «Об'єднання комун», що є складовою «Комінгського краю», не сприяє прочитанню карти в цьому регіоні.

⁶ Ономастика — наука про власні імена.

⁷ Повторює термін «клімат», вживаний у Бургоні для позначення численних дрібних виробників вина, продукція яких залежить від місцевих мікрокліматичних умов.

⁸ Повідомлено Франсуазою Дюбост.

⁹ Стосовно цього дивіться: [Calvino, 1974], [Larouge, 1990].

¹⁰ *Оронім* — топонім, що позначає гору, вершину.

¹¹ Інформація Жана-Клода Бонтрона.

¹² Слід зазначити, що з точки зору етимології, слово «région» (регіон — фр. — прим. перекладача) вказує на владу над

певною місцевістю (régir — фр. керувати — прим. перекладача), а слово «територія» походить від jus terreni, права страхати [Di Meo, 1998: 47].

¹³ Див. також *Ethnologie française*, 2003/1, «Le mémoire des villes nouvelles».

¹⁴ Те ж саме і в Бретані, нещодавно їхнє «Бюро бретонської мови» видало карту автошляхів бретонською мовою.

¹⁵ Франція, з цієї точки, зору на крок попереду всіх. Але з 90-х років в країнах Західної та Східної Європи (Угорщині, Іспанії) спостерігаються зародки таких самих явищ (інформація Марі-Вік Озуф-Марінье. Див. також її семінар в EHES: «Територія: Географічні уявлення та політична діяльність»).

¹⁶ До речі, йдеться про знамениту «трасабельність», що виражає зацікавлення споживача місцевістю чи регіоном, з якого походить тварина, м'ясо якої пропонується споживачеві.

Література

- Bleton-Ruguet A.*, «Pays» et noms de «pays». L'invention de la Bresse bourguignonne (XIX — XX — siècles), *Ruralia // Revue de l'Association des ruralistes français (arf)*. — 2001. — № 8. — P. 37 — 57.
- Bonniol J.-L., F. Hostingue, Puccio D.* Les passés du Larzac Mémoires, histoires, patrimoines en miroir du lien. — Paris, 2001.
- Bontron J.-C.* 1998, Pays Cathare. Actes du colloque d'Albarragin (Vieille Castille): Remote rural areas: developing through natural and cultural asserts, OCDE.
- Bourdieu P.* L'identité et la représentation. Eléments pour une réflexion critique sur l'idée de région. Actes de la recherche en sciences sociales // L'identité 1980. — № 35. — P. 63 — 72.
- Bouvier J.-C.* Le Monde alpin et rhodanien // Nommer l'espace. — 1997. — № 2 — 4. — P. 7 — 11.
- Brochot A.* Analyse comparative des processus de construction sociale et territoriale du patrimoine dans les vignobles de Champagne et de Tokaj. — Paris, 1997.
- Brochot A., Delfosse C., Etcheverria O., Pilleboue J.* Cultures régionales: territorialité, dynamiques, enjeux. — Paris, 2001.
- Run A., Coulaud D.* Le développement résidentiel dans deux communes de l'Orléanais // Repenser les campagnes, Ph. Perrier-Cornet [éd.]. — 2002. — P. 101 — 124.
- Calvino I.* Les villes invisibles. — Paris, 1974 (1972).
- Carte des noms de terroirs et pays de France — Régions, provinces, contrées, terroirs, pays et autres lieux: mille mots, repères essentiels qui dessinent la mosaïque de la France. — Paris, 1996 (13e édition).
- Chamboredon J.-C.* Carte, désignations territoriales, sens commun géographique: les «noms de pays» selon Lucien Gallois // Etudes rurales. — 1998. — № 109. — P. 5 — 53.
- Chate A.* Les noms de maison, fragments d'un discours sur soi? // Ethnologie française. — 2003. — № 3.
- Debardieux B.* La nomination des espaces géographiques dans les Alpes entre 1880 et 1930 // Autour de Vidal de La Blache. La formation de l'Ecole française de géographie, Paul Claval, éd. — Paris, 1993. — P. 109 — 122.
- Delfosse C.* Noms de pays et produits de terroir: enjeu des dénominations géographiques // L'espace géographique. — 1997. — № 3. — P. 222 — 230.
- Dufour Annie-Hélène.* Domestiquer l'espace. Quelques jalons et un exemple pour une approche ethnologique de la toponymie // Le Monde alpin et rhodanien, «Nommer l'espace». — 1997. — № 2 — 4. — P. 187 — 200.
- Ehrenberg Alain.* Le culte de la performance. — Paris, 1991.
- La mémoire des villes nouvelles // Ethnologie française. — 2003. — № 1.
- Cultures régionales: singularités et revendications // Ethnologie française. — 2003. — № 3.
- Falcoz C.* juillet-aout Toponymes: des noms propres en commun // Publics. La lettre des professionnels de la communication territoriale. — 2001. — № 5 — 8.
- Gallois L.* Régions naturelles et noms de pays. Etude de la région parisienne. — Paris, 1908.
- Gracq J.* La forme d'une ville, (2e éd.). — Paris, 1985.
- Guillebaud J.-C.* La refondation du monde. — Paris, 1999. — P. 198 — 202.
- Herges (Centre d'histoire, d'économie rurale, de géographie, d'ethnologie, de sociologie de l'université du Mirail), 1992, L'Armagnac, un produit, un pays: ressources patrimoniales, identité culturelle et développement local, Toulouse, Presses universitaires du Mirail.
- Jourde P.* Géographies imaginaires. De quelques inventeurs de mondes au XX siècle: Gracq, Borges, Michaux, Tolkien. — Paris, 1991.
- Langage et société // Espaces urbains: analyses lexicales et discursives. — 2001. — P. 96.
- Lapierre N.* Changer de nom. — Paris, 1995.
- Lapouge G.* Les géographies imaginaires de Jean Giono // Gulliver. — 1990. — № 4. — P. 103 — 110.
- Larrère R.* Enquête sur les singularités des lieux // Des hauts-lieux. La construction sociale de l'exemplarité (textes rassemblés par André Micoud). — Paris, 1991. — P. 33 — 52.
- de La Soudière M. 2002, «Dans l'ombre des hauts lieux: plaidoyer pour l'ordinaire des espaces», Estuaria. Sciences humaines et environnement, «L'invention de l'estuaire. Patrimoines, territoires, représentations», 3: 203 — 215. — 2001, «De l'esprit de clocher à l'esprit de terroir», *Ruralia*, 8: 159 — 168. — 1998, «L'appel des lieux: une géographie sentimentale», in L'autre maison. La «résidence secondaire», refuge des générations, François Dubost [dir.]. — Paris, Autrement, coll. «Mutations», 178: 102 — 137.
- La Soudière Vincent*, 2003, Brisants, Arfuyen, Orbey, (Haut-Rhin).
- Leimdorfer F. Saint-Quentin* («en Yvelines» ou «ville nouvelle?»). Le choix de nom comme choix de ville // Langage et société. — 2001. — № 96. — P. 71 — 103.
- Nommer l'espace // Le Monde alpin et rhodanien — 1997. — № 4.
- Français, découvrez vos 450 pays // Le Parisien. — 1999. — 7 mai.
- Perche sarthois: une appellation incontrôlée // Le Perche. — 1997. — 30 octobre.
- Levi-Strauss C.* La pensée sauvage. — Paris, 1962.
- Libération*, 6 février 1992: «Limoges, la crise du socialisme «à la papa»; 13 avril 1995: «Villages en quête de renommée»; 15 décembre 1997: «Le Pithiverais voit l'avenir en «pays»; 29 janvier 2003.
- Martinelli B.* Toponymie et société. Contribution à l'étude de l'espace communautaire en Basse-Provence // Etudes rurales. — 1982. — № 85. — P. 9 — 31.
- Mialon P.* Désir d'Aubrac. — Paris, 2001.
- Monnerie D.* 2002, Nouvelle-Calédonie: la terre et les hommes // Ethnologie française. — 2002. — № 4. — P. 613 — 627.
- Nommer les nouveaux territoires urbains, Hélène Rivière d'Arc [dir.], 2001. — Paris, NESCO et MSH, coll. «Les mots de la ville».
- «Inédit: une carte routière en breton» // Ouest-France. — 2003. — 12 janvier.
- Perec G.* Espèces d'espaces. — Paris, 1974.
- Proust M.* 1954 (1916), Du côté de chez Swann. — Paris, Gallimard, coll. «Folio» (3e partie: «Noms de pays: le nom»).
- Robic M.-C.* Le pays et la défense du corps. Note à propos de «Régions naturelles et noms de pays», Géopoint, «Les territoires de la vie quotidienne», Avignon, 1982. — P. 149 — 161.
- Schweitz A.* Histoire des identités de pays en Touraine (XVI — XX siècles). Aux origines de la France des pays. — Paris, 2001.
- Territoires prescrits, territoires vécus, 24e colloque de l'art, Toulouse, 25 — 27 octobre 2000.
- Zegierman F. Le guide des Pays de France, vol. 1: Nord; vol. 2: Sud. — Paris, . 1999.
- Zink A.* Pays ou circonscriptions. Les collectivités territoriales de la France du Sud-Ouest sous l'Ancien Régime. — Paris, 2000.